

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/326462596>

Het gebruik van medicinale planten door Surinamers in Amsterdam.

Thesis · July 2000

CITATIONS

12

READS

1,986

2 authors:

Tinde van Andel

Naturalis Biodiversity Center

328 PUBLICATIONS 4,837 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Charlotte Van't Klooster

Leiden University Medical Centre

25 PUBLICATIONS 335 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Clusius chair of History of Botany and Gardens [View project](#)

Market survey of African medicinal plants sold in Matonge-Ixelles, Bussels [View project](#)

Het gebruik van medicinale planten door Surinamers in Amsterdam

Dat de bevolking van Suriname veel gebruik maakt van de traditionele geneeswijze naast de moderne geneeswijze is alom bekend. Wie de VACO in stapt komt met diverse boekjes over medicinale planten weer naar buiten. Naast deze grote boekhandel kun je ook bij de apotheek terecht voor een boekje over medicinale planten waaruit duidelijk wordt dat de traditionele geneeswijze een belangrijke plaats inneemt naast de moderne geneeswijze in Suriname. Uit deze publicaties blijkt dat de Surinamers grote waarde hechten aan het gebruik van medicinale planten als onderdeel van de Winti religie en de kennis over de planten steeds meer willen vastleggen. Maar hoe zit het eigenlijk met de Surinamers die in Nederland zijn gaan wonen? Of Surinamers in Nederland naast de moderne geneeswijze ook nog gebruik maken van hun traditionele geneeswijze bleek niet in de literatuur vermeldt te staan.

In 1998 is daarom een wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd naar het gebruik van medicinale planten door Surinamers in Amsterdam. In dit artikel wil ik de resultaten presenteren van mijn onderzoek uitgevoerd in de Surinaamse winkel Pikin Nanga Grang Vanodoe Oso (PNGVO) in Amsterdam. Aan de hand van de resultaten wil ik aangeven dat de Surinamers in en rond Amsterdam zeker gebruik maken van hun traditionele geneeswijze naast de moderne geneeswijze om lichamelijke en geestelijke aandoeningen te verhelpen.

Inleiding

Dagelijks worden grote stukken tropisch regenwoud gekapt. Dit gaat gepaard met een drastische afname in biodiversiteit, waardoor veel plantensoorten zullen verdwijnen en daarbij ook het potentieel aan medicinale planten dat nog niet beschreven is. Door het verdwijnen van de traditionele leefwijze van inheemse volkeren dreigt veel informatie over het gebruik van medicinale planten versnipperd te raken of verloren te gaan.

Het gebruik van medicinale planten of extracten van deze planten en hun actieve componenten om ziekten te genezen, vormt een belangrijk onderdeel van de traditionele geneeswijzen wereldwijd (FAO, 1997). Volgens de World Health Organisation (WHO) is 80% van de bevolking in ontwikkelingslanden primair afhankelijk van deze vorm van gezondheidszorg. In het Westen was tot voor kort weinig aandacht voor de traditionele geneeswijzen naast de moderne geneeswijze, waardoor veel informatie verloren is gegaan. De laatste decennia is de interesse van de Westerse wereld in deze traditionele geneeswijzen echter sterk toegenomen. In Nederland wordt steeds meer gebruik gemaakt van alternatieve geneeswijzen zoals homeopathie en fytotherapie naast de moderne geneeskunst.

In 1988 is in Chiang Mai in Thailand een conferentie georganiseerd door de 'World Health Organisation' (WHO), de 'International Union for Conservation of Nature and Natural resources' (IUCN) en de 'World Wide Fund for Nature' (WWF) waarbij ook traditionele genezers en specialisten op het gebied van medicinale planten en natuurbescherming aanwezig waren om te discussiëren over de bescherming van medicinale planten en de gevolgen van de achteruitgang in de biodiversiteit. De deelnemers benadrukten dat veel planten die medicinaal gebruikt worden om lichamelijke en geestelijke ziekten te genezen enerzijds in de traditionele

geneeskunde en anderzijds in de moderne geneeskunde met uitsterven bedreigd worden.

De vraag naar medicinale planten neemt wereldwijd toe. In de Verenigde Staten maakt de farmaceutische industrie op het gebied van medicinale planten een jaarlijkse omzet van 10 miljard US\$. In Europa worden de meeste planten geïmporteerd door Duitsland. Volgens de CITES-regelgeving (Convention of International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna), importeert Duitsland jaarlijks 40 soorten bedreigde of beschermde plantensoorten uit 109 landen, met name uit Azië (Lambert, *et al.*, 1997). Voor Nederland geldt dat in 1994 medicinale planten zijn ingevoerd met een waarde van 11.104 US\$ waarmee Nederland vergeleken met Hong Kong (824.212 US\$) en Duitsland (86.496 US\$), de twee grootste importeurs wereldwijd, een minder belangrijke importeur blijkt te zijn (FAO, 1997). Uit welke landen Nederland de medicinale planten importeert, wordt niet vermeld.

Door gebrek aan wetenschappelijk onderzoek bestaat nog steeds twijfel over de werkzaamheid van de medicinale planten. Elferink *et al.* (1968) en later Verpoorte & Dihal (1982, 1987), Nan Zhou *et al.* (1997), Abdel- Kader *et al.* (1997, 1998) en Wei Yang *et al.* (1998) hebben als enigen farmaceutisch onderzoek verricht in Suriname naar het gebruik van medicinale planten en hun werkzame stoffen. De onderzoeken betroffen slechts een aantal algemene Surinaamse plantensoorten. Verpoorte *et al.* onderzocht in 1979, 1980 en 1987 een aantal planten op hun antimicrobiële activiteit. De planten werden geselecteerd op hun medicinale werking tegen o.a. diarree, oogontstekingen en geïnfecteerde wonden. Ondanks dat de wetenschappers nog geen harde bewijzen hebben kunnen vinden voor vele planten die medicinaal gebruikt worden, worden de planten door Surinamers veelvuldig gebruikt.

Maar niet alleen de Surinamers die in Suriname wonen vertrouwen vaak op deze traditionele geneeswijze ook de Surinamers die in Nederland wonen blijken regelmatig een medicijnman of ziener (lukuman) te bezoeken. In Amsterdam wordt elke jaar in de zomer het Kwakoe-festival gevierd. Op dit multiculturele festival worden ook medicinale planten verkocht. Hieruit blijkt dat de traditionele geneeswijze nog erg leeft onder de Surinamers in Nederland. Weinig of geen officiële bronnen vermelden in hoeverre Surinamers in Nederland nog steeds gebruik maken van medicinale planten noch welke planten voor medicinale doeleinden uit Suriname geïmporteerd worden. Aan de hand van een onderzoek uitgevoerd in 1998 wil ik aangeven dat een deel van de Surinamers in Nederland nog steeds vertrouwd op de traditionele kennis die mee is gekomen naar Nederland.

Doelstelling

De doelstelling van het ethnobotanisch onderzoek was het in kaart brengen welke Surinaamse medicinale planten in Nederland verkocht worden en hoe deze gebruikt worden om lichamelijke en geestelijke klachten te verhelpen. Het onderzoek vormt een overbrugging tussen wat bekend is over de Surinaamse cultuur vastgelegd door antropologen (Wooding, 1972) en Surinamers zelf (Stephen, 1995), én wat is vastgelegd over medicinaal plantengebruik door biologen (Stahel, 1944; Ostendorf, 1962) en Surinamers (Heyde, 1987; Sedoc, n.d.). Binnen de Surinaamse cultuur en religie (Winti) worden veel medicinale planten gebruikt, waardoor de twee disciplines

antropologie en biologie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Medicinale planten worden gebruikt voor het oplossen van zowel lichamelijke als geestelijke problemen. In de antropologische literatuur worden veel medicinale planten gebruiken vermeld, maar worden de planten vaak alleen genoemd bij de lokale naam. Zelden wordt herbariummateriaal verzameld waardoor de wetenschappelijke naam van een plantensoort onzeker blijft. In de Surinaamse literatuur wordt het medicinale plantengebruik uitvoerig beschreven maar de wetenschappelijke namen van de planten ontbreken, zijn vaak foutief of verouderd. In de botanische literatuur (Flora van Suriname, Flora van de Guianas) worden de wetenschappelijke namen van Surinaamse plantensoorten wel genoemd, maar hier wordt weinig of geen aandacht geschonken aan de inheemse gebruiken van de desbetreffende planten. Door het interdisciplinaire karakter van het onderzoek worden gegevens uit de antropologie en de biologie gekoppeld.

Piking Nanga Grang Vanodoe Oso

Om meer te weten te komen over het gebruik van medicinale planten door de Surinamers in Nederland, zijn een aantal Surinaamse winkels benaderd in Amsterdam. Om praktische redenen zijn alleen winkels in deze stad bezocht. De eigenaren is gevraagd of zij medicinale planten verkochten. Het onderzoek is uiteindelijk geheel gebaseerd op informatie uit de Surinaamse winkel 'Piking Nanga Grang Vanodoe Oso' (PNGVO), op de Eerste Oosterparkstraat 101 te Amsterdam. De eigenaar en zijn familieleden die meewerken in de winkel, zijn Saramaccaans van afkomst en komen oorspronkelijk uit het binnenland van Suriname (Goejaba, Gansee). In de andere benaderde Surinaamse winkels werden geen verse planten verkocht en was het assortiment van gedroogde kruiden relatief klein vergeleken met PNGVO.

In PNGVO worden de planten veelal vers, gedroogd of diepgevroren verkocht (fig. 1 en 2). Daarnaast worden veel kruidendranken en oliën verkocht, soms zelf gemaakt uit de geïmporteerde planten. Vanwege de grote vraag naar medicinale planten wordt drie keer per week vers materiaal geïmporteerd uit Suriname, waardoor de planten vaak redelijk vers en herkenbaar zijn. Naast medicinale planten worden in PNGVO veel Winti producten verkocht waaraan in dit onderzoek verder weinig aandacht aan is besteed.

Fig. 2 Verkoop diepgevroren medicinale planten in PNGVO

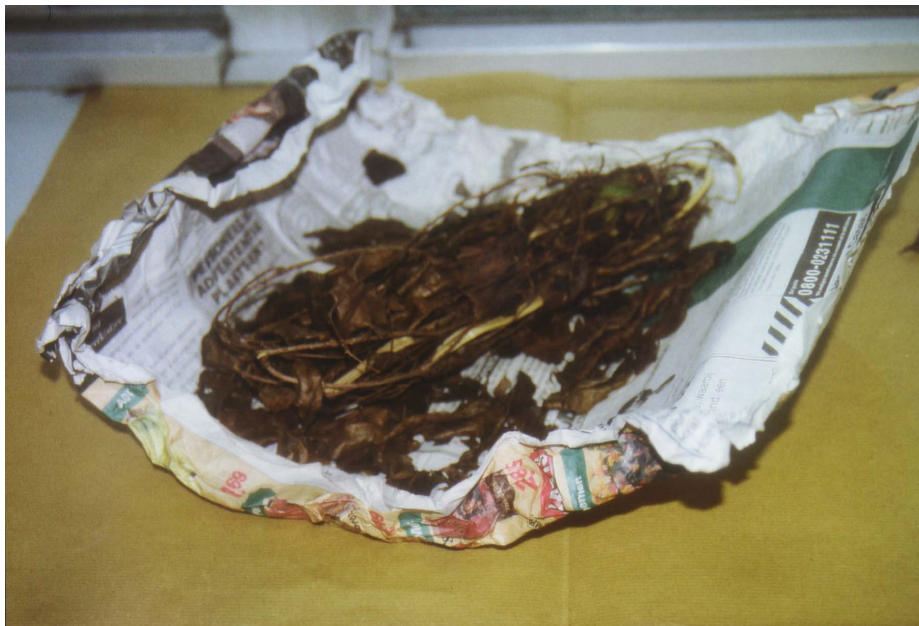

Fig. 3: Eén van de gedroogde medicinale planten (*Terminalia amazonia*, Combretaceae) in PNGVO.

Inventarisatie medicinale planten

Naast het afnemen van interviews voor de inventarisatie van de verkoop van medicinale planten en het vastleggen van de medicinale gebruiken, is het verse plantenmateriaal uit PNGVO bestudeerd om de Surinaamse namen snel te leren. Door vaak in PNGVO aanwezig te zijn was het mogelijk een beeld te krijgen van de wekelijks geïmporteerde planten zodat de inventarisatie kon worden bijgewerkt. Naast deze methoden zijn een aantal lijsten met medicinale planten uit PNGVO overgenomen om na te gaan welke planten nog ontbraken.

Tijdens een eerste inventarisatie in 1999 werden 25 medicinale planten waarvan voldoende materiaal aanwezig was (bladeren, bloemen en/of vruchten) ter plekke geïdentificeerd op soort. Dit betrof voornamelijk gecultiveerde planten zoals *Terminalia catappa* (Combretaceae) *Cymbopogon citratus* (Poaceae) en *Aloe vera* (Agavaceae) of planten waarvan de medicinale werking bekend is in de literatuur zoals *Psychotria poeppigiana* (Rubiaceae). Het aantal geïnventariseerde planten bedroeg ongeveer 20% van het totaal aantal plantensoorten aanwezig in het magazijn. In PNGVO zijn drie vriezers aanwezig waarin de meeste planten bewaard worden. De totale inventarisatie van verse, gedroogde en diep ingevroren planten omvatte ongeveer 200 planten.

Identificatie

Het merendeel van de planten opgeslagen in het magazijn van PNGVO, waren al verdroogd of diep ingevroren waardoor het materiaal in onvoldoende staat verkeerde om nog op soort te kunnen determineren. Daarnaast was het binnen het tijdsbestek van het onderzoek het niet mogelijk alle planten die verkocht worden in PNGVO te determineren en uit te werken daarom is een selectie gemaakt. In totaal zijn 26 planten verzameld om op het Herbarium van de Universiteit van Utrecht (U) gedetermineerd te worden. Van deze 26 planten was het onduidelijk welke soort het betrof. Voor zover mogelijk is elke verzamelde plant op familie, geslacht en soort gedetermineerd met behulp van de collecties aanwezig in het Herbarium van de Universiteit Utrecht. Naast de vermelding van de planten naam zoals bekend in PNGVO (Sranan en Saramacaans,) zijn planten namen weergegeven uit andere talen die in Suriname worden gesproken indien bekend. Deze namen zijn verkregen uit de literatuur (Flora van Suriname), uit persoonlijke (ongepubliceerde) aantekeningen van de heer Lindeman en uit collecties aanwezig in het Herbarium. De aantekeningen van de heer Lindeman zullen worden binnenkort gepubliceerd in het boek 'Vernacular Plantnames of Suriname' (van 't Klooster *et al.* In prep.). Daarnaast is van elke plant is een korte beschrijving gemaakt en wordt vermeld of de plant in het wild voorkomt en/of gecultiveerd wordt. Wanneer het een wilde plant betreft, kan de soort beschouwd worden als niet-hout bosproduct.

Gebruik van medicinale planten in PNGVO

Voor elke geselecteerde plant is vermeld hoe de plant gebruikt wordt in PNGVO. De resultaten uit het onderzoek in PNGVO zijn vergeleken met gegevens uit de literatuur. Een overzicht van de resultaten is in het kort weergegeven in tabel 1.

Tabel 1: Overzicht van geïdentificeerde planten in PNGVO met inheemse namen (Ar= arowak, Auc= Aucaans, Car= Caraib, NI= Nederlands, Par= Paramaccaans, Sar= Saramaccaans, SN= Surinaams Nederlands en Sr= Sranan) en medicinale gebruiken zoals gebekend in PNGVO en in de literatuur.

Familie	Soort	Inheemse planten naam zoals bekend in PNGVO	Inheemse namen uit de literatuur	Gebruik in PNGVO	Gebruik in literatuur
Acanthaceae	<i>Justicia cf. pectoralis</i>	Papa wiri (Sar)	Tonka wiwiri (Sr) Kromantie wiwiri (Sr) Papa winti wiwiri (Sar) Kamereballi (Ar)	Buikproblemen, diarree, menstruatie	Dysenterie, verkoudheid, hoest, nieraandoening, suikerziekte.
Annonaceae	<i>Xylopia discreta</i>	Koenje (Sar) Pegrekoe (Sr) Pedrekoe (Sr)	Pegrekoe (Sr) Pedrekoe (Sr) Echte pegrekoe (SN) Gewone pegrekoe (SN) Arara (Ar)	<u>Buikpijn,kramp</u> , diarree baarmoeder ontsteking, astma, verkoudheid. Stoombad voor vernauwing vagina na bevalling en verbetering seks beleving,	<u>Buikkramp</u> , hoesten, koorts.
Apocynaceae	<i>Allamanda cathartica</i>	Ingi boroentjie (Sr) Wilkens bita (Sar)	Wirkinsi bita (Sr) Werkense bita (Sr) Weerkinsi bita (Sr) Moni moni (Sr) Srabitjie (Sr) Baredaballi (Ar) Kieraporan (Ca)	Laxeermiddel bij darmproblemen, tegen verkoudheid, hoofdpijn slapeloosheid, kruidenbaden om lichaam te reinigen.	Braken, malaria, geelzucht, milt aandoeningen, framboesia (tropische ziekte).
Asteraceae	<i>Rolandra fruticosa</i>	Bokobokosoe (Sar) booko koosu (Sar) Brokopanjie (Sar) Witi baka (Sr)	Witi baka (Sr)	Gewrichtsklachten, buik en maagpijn, huidklachten, rugklachten, schurft.	-
Asteraceae	<i>Struchium sparganophorum</i>	Baka muyeh (Sar) Baka oema (Sr) Seegroto (Sr)	Kromantie wiwiri (Sr)	Reuma, kneuzingen, winti.	Stuipen, koorts, miltandoeningen, geelzucht, boze oog.
Begoniaceae	<i>Begonia glabra</i>	Koto hati (Sar)	Korwoe ati (Sr) Azijnblad (Sr, NI)	Onrust, reuma (pijn verlichtend), voor reiniging lichaam, kruidenbad voor geluk en winti.	Winti dansrituelen.

Familie	Soort	Inheemse planten naam zoals bekend in PNGVO	Inheemse namen uit de literatuur	Gebruik in PNGVO	Gebruik in literatuur
Bignoniaceae	<i>Mansoa cf. alliacea</i>	Abonenghe-tatai (Sar) Knofroekoe-tete (Sr)	Bongonofroe (Sr) Gonofroe- tite (Sr) Tingi- tite (Sr), Knoflookliaan (NI) Aboeja-mibia (Ar) Woe-ipole (Ca) Ajoen- tete (Auc)	<u>Reuma</u> , afslanken, bloeddruk verlagen, tegen onrust en boze geesten.	<u>Reuma</u> , koorts, verkoudheid, goed verloop bevalling, tegen boze geesten.
Caesalpiaceae	<i>Senna occidentalis</i>	Kromanti sangoe (Sar)	Jorka pesi (Sr) Spookerwt (NI)	<u>Milt aandoeningen</u> , <u>buikkramp</u> , baarmoeder klachten, uitblijvende menstruatie, zure oprispingen en tegen boze geesten.	<u>Buikkramp</u> , leveraandoeningen, <u>miltandoeningen</u>
Combretaceae	<i>Terminalia amazonia</i>	Anango switi (Sar)	Anango suti (Par) Fukadi (Ar) Boesie-amandra (Sr) Ginja-oedoe (Sr)	Stoombad voor vernauwing vagina na bevalling en verbetering seksbeleving, baarmoederontsteking	-
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia thymifolia</i>	Tjembe wiwiri (Sar) Merki wiwiri (Sr)	Melki wiwiri (Sr)	Herpes, zwangerschap, witte vloed en winti.	Buikpijn, diarree, ingewandswormen, blaasontsteking, nieraandoeningen, zure oprispingen, rugpijn, menstruatiestoornissen, bevordert urinelozing.
Fabaceae	<i>Lonchocarpus sp.</i>	Nekoe oedoe (Sar, Sr)	Nekoe (Sr)	<u>Kanker</u> , astma, bronchitis, kruidenbaden voor positieve energie (vissengif).	<u>Darm en huidkanker</u> , reuma (vissengif).
Fabaceae	<i>Lonchocarpus sp.</i>	Hogi paw (Sar)	-	Obia, winti	-
Fabaceae	<i>Desmodium adscendens</i>	Mapinda pinda (Sar), Torban (Sr)	Toriman (Sr)	Buikaandoeningen, kruiden baden voor geluk.	Magische plant in rituelen.

Familie	Soort	Inheemse planten naam zoals bekend in PNGVO	Inheemse namen uit de literatuur	Gebruik in PNGVO	Gebruik in literatuur
Fabaceae	<i>Tephrosia sinapou</i>	Wanapu (Sar)	Kunami, Boembi (Sr) Jorokoenang (Ar) Asotjoena, Isi koena wanapoe, Asikuna (Ca)	Kruidenbad tegen negatieve invloeden (vissengif).	(Vissengif)
Lamiaceae	<i>Hyptis lanceolata</i>	Dyana faya (Sar)	Faya djang, Vaja dja, Knoppo wiri (Sr)	<u>Verkoudheid</u> , benauwdheid, buikpijn, winti.	<u>Verkoudheid</u> , koorts.
Lycopodiaceae	<i>Lycopodiella cernua</i>	A moh ma (Sar), Adrangaman (Sr), Pratie lobi (Sr)	Oema pratie lobi (Sr) Sakaman (..)	Stuipen , beroerte, kruidenbaden, <u>liefdes relaties verbreken</u> , winti.	<u>Liefdes relaties verbreken</u> , winti.
Melastomataceae	<i>Aciotis purpurascens</i>	Sombo wiwiri (Sar), beminja uwi (Sar)	Mispel (Sr) Azijnblad (Sr, NI) Boesie sjoerie wiwiri, Swa wiwiri (Sr) Zwa wiwiri (Sr, Auc)	Rugklachten, witte vloed. Ook gebruikt voor frisse adem en als haarversterkingsmiddel.	-
Melastomataceae	<i>Miconia lateriflora</i>	Matoe bonu wi (Sar) Boesie smerie uwi (Sr)	Kanerie wiwiri (Sr)	Winti, lichaam reinigen.	-
Melastomataceae	<i>Nepsera aquatica</i>	Ingi wiwiri (Sr)	Saka wi (Boni) Vergeet mij nietjes (NI)	Kanker , buikontstekingen, winti.	-
Moraceae	<i>Ficus schumacheri</i>	Finoe wiwi katoe (Sar)	Koemakaballi (Ar)	Eczeem, kruidenbaden en voor verkoeling.	Kromantie obia (kromantie is een God en obia is een magisch medicijn).
Piperaceae	<i>Peperomia pellucida</i>	Konsaka wiwiri (Sr, Sar)	Konsaka wiwiri (Sr)	<u>Oogontstekingen</u> , hoge bloeddruk, depressiviteit, gespannenheid, hoofdluizen, <u>gonorroe</u> , stuipen, kruidenbaden voor geluk en winti.	<u>Oogaandoeningen</u> , ptitifinga, voetschimmel (konsaka), bof, stuipen, buikkrampen, <u>gonorroe</u> , hartkloppingen, baarmoeder aandoeningen, boze geesten verdrijven.

Familie	Soort	Inheemse planten naam zoals bekend in PNGVO	Inheemse namen uit de literatuur	Gebruik in PNGVO	Gebruik in literatuur
Piperaceae	<i>Piper arboreum</i>	Malembe toko (Sar) Gaa maa oedoe (Sar) Man aneisi wiwiri (Sr)	Aneisi wiwiri (Sr), Malembe malembe toko (Sar) Gewone malembe toko (Sar /NI)	Stoombad voor vernauwing vagina na bevalling en verbetering seks beleving, kruidenbaden, winti (bosgeest gunstig stemmen).	-
Piperaceae	<i>Piper marginatum</i>	Melembe lembe (Sar) (oema) anesi wiwiri (Sar)	Anesi wiwiri (Sr) Ma anesi, bos anesi (Sr) Anijsblad (NI)	Stoombad voor vernauwing vagina na bevalling/ keizersnede en verbetering seks beleving, kruidenbaden, verhogen van de potentie.	Verkoudheid, jeuk, buikkrampen, koorts, huidirritaties, braken en baarmoederaandoeningen.
Rubiaceae	<i>Sabicea sp.</i>	Aw sapatu (Sar), Kibri wiwiri (Sr)	-	Obia, winti (onzichtbaar maken).	-
Verbenaceae	<i>Lippia alba</i>	Pij Pij pau (Sar) Malva (Sr)	Blaka tiki menti (Sr) Soldatentheo (NI)	Verbeterd de bloedsomloop, bloedzuiverend, tegen koorts, <u>bloedarmoede</u> , reiniging lichaam kruidenbad, tegen vanalles gebruikt.	Koorts, zuiverend voor blaas, tegen <u>bloedarmoede</u> , braken, in kruidenbaden.
Zingiberaceae	<i>Renealmia sp.</i>	Piki masusa (Sar) Pikin masoesa (Sr)	Pikin masoesa (Sr)	Bloedzuiverend, tegen koorts en stuipen, darmproblemen, verlamming.	-

Complexiteit in naamgeving en identificatie plantenmateriaal

Tijdens de inventarisatie van medicinale planten in PNGVO werden Sranan plantennamen en Saramaccaanse plantennamen door elkaar heen aangetroffen. De plantenlijsten in PNGVO waren verwarrend omdat sommige planten dubbel vermeld stonden of alleen in het Saramaccaans, waardoor de soort namen moeilijk of niet te achterhalen waren in de literatuur. In de winkel worden de Sranan namen gebruikt omdat veel klanten niet bekend zijn met de Saramaccaanse taal, maar hierbij treden inconsequenties op.

Voor de identificatie van de 26 planten die gekocht zijn, was het niet altijd mogelijk om de plant op soort te determineren. Ten eerste omdat de bloemen of vruchten meestal ontbraken. Ten tweede omdat de planten voor de verkoop in een krant gerold worden om te drogen of worden diepgevroren. Hierdoor verkeren de planten vaak in slechte staat. De planten waren vaak uiteengevallen en de bladeren verdroogd en verkruid of waren tot een compact ijsblok samengeperst.

Over het gebruik van medicinale planten door de Saramaccaners is weinig of niets bekend. In de gebruikte literatuur wordt zelden een Saramaccaanse plantennaam gegeven. Wel werd vaak vermeldt tegen welke ziekte de plant gebruikt kon worden, maar niet altijd met een recept. De recepten die vermeld worden zijn echter vaak onvolledig omdat niet duidelijk aangegeven wordt in welke hoeveelheden een plant verwerkt moet worden in een medicijn. Daarnaast wordt in de literatuur over het gebruik van medicinale planten in Suriname vaak slecht of fout geïnformeerd over de wetenschappelijke beschrijving van de plant, soort of plantenfamilie. Met name **Sedoc (n.d.)** geeft vaak onvolledige of foute wetenschappelijke namen. Het opzoeken van een plant in de literatuur kost veel tijd omdat: 1) meerdere inheemse namen bekend zijn voor één plant, 2) dezelfde inheemse naam wordt gegeven aan verschillende planten, 3) plantennamen steeds anders gespeld worden (Zwawiri, Swawiriri) en 4) een register ontbreekt. Hieruit blijkt dat nog veel gedegen, botanisch en antropologisch onderzoek nodig is naar het gebruik van medicinale planten in Suriname.

5.2 Verkoop belangrijkste medicinale planten

De eigenaars van PNGVO zijn gespecialiseerd in de verkoop van verse medicinale planten en Winti producten. Dit maakt deze winkel uniek. Wanneer iemand interesse heeft in een bepaalde plant die weinig of niet verkocht wordt, kan deze op aanvraag geïmporteerd worden vanuit Suriname. De vraag van de klant bepaalt welke planten verkocht worden. De volgende tien planten worden het meest verkocht in PNGVO (Parami noemde de planten bij de Surinaamse naam):

- 1) *Begonia glabra* (Begoniaceae) Kowroe ati (Sr), Kotto hati (Sar)
- 2) *Lippia alba* (Verbenaceae) Malva (Sr), Pji pji pauw (Sar)
- 3) *Ocimum campechianum* (Lamiaceae) Smeri wiwiri (Sr)
- 4) *Peperomia pellucida* (Piperaceae) Konsaka wiwiri (Sr, Sar)
- 5) *Costus arabicus* (Costaceae) Sangrafoe (Sr)
- 6) *Euphorbia thymifolia* (Euphorbiaceae) Merki wiwiri, Sr), Tjembe wiwiri (Sar)
- 7) *Lycopodiella cernua* (Lycopodiaceae) Adrangaman (Sr), A moh ma (Sar)
- 8) *Lantana camara* (Verbenaceae) Koorsu wiwiri (Sr), Maka maka (Sar)
- 9) *Eleusine indica* (Poaceae) Mangrassi (Sr)
- 10) *Psychotria poeppigiana* (Rubiaceae) Apoekoeroos (Sr)

Van de 26 verzamelde planten is 85% (n=22) wild, 11% (n=3) wild en tevens gecultiveerd en 4% (n=1) alleen gecultiveerd in Suriname. Deze resultaten geven enigszins een vertekend beeld omdat de 26 planten die in PNGVO geselecteerd zijn, niet ter plekke gedetermineerd konden worden. De bekende gecultiveerde planten werden niet in de selectie opgenomen, waardoor het percentage wilde planten in de verzamelde soorten erg hoog is. In totaal zijn 185 planten geïnventariseerd tijdens het onderzoek. Voor 146 planten (inclusief de 26 uitgewerkte planten) was het mogelijk de herkomst te achterhalen. De overige 39 plantennamen zijn niet teruggevonden in de literatuur en daarom kon geen herkomst worden bepaald. Wanneer naar de herkomst van de 146 planten gekeken wordt, blijkt dat 64% (n= 94) afkomstig is uit het wild, 26 % (n= 38) alleen als gecultiveerd gewas voorkomt, 6 % (n= 8) in het wild voorkomt maar ook gecultiveerd wordt en 4% (n=6) gecultiveerd wordt en verwilderd is. Uit deze gegevens blijkt dat nog steeds meer dan de helft van de planten uit het wild afkomstig zijn en daarmee niet-hout bosproducten zijn. Hieronder wordt verstaan die dierlijke en plantaardige producten die in het bos verzameld worden, behalve commercieel hout (Rostonen *et al.*, 1995). De Engelse term voor een niet-hout bosproducten is Non Timber Forest Product (NTFP). NTFP's kunnen dienen als voedsel, medicijn, onderdak en andere middelen van bestaan, maar ook als handelsproduct (Tropenbos, 1998). Ook volgens Parami zijn de meeste medicinale planten die hij verkoopt uit het wild afkomstig. Hiermee bedoelt Parami echter dat de planten die hij invoert niet speciaal voor PNGVO gecultiveerd worden. Uit het onderzoek blijkt dat medicinale planten niet alleen belangrijk zijn als bosproduct voor de lokale bevolking in Suriname, maar ook als export product, hoewel daar tot voorheen geen melding van is gemaakt.

Export van Surinaamse planten naar Nederland

Naast informatie over het gebruik van de medicinale planten in PNGVO is informatie gezocht over de export van medicinale planten uit Suriname naar Nederland. Suriname is één van de vluchten die regelmatig gecontroleerd wordt, evenals de vluchten uit Frankrijk (Parijs) omdat veel passagiers uit Suriname via Frans Guyana en Frankrijk naar Nederland komen. Via de aankomsthal (personenvervoer) en via de vrachtloods (goederenvervoer) worden wekelijks ongeveer tweeduizend kilo planten vanuit Suriname ingevoerd. Het betreft dan vaak soorten die als groenten en fruit gebruikt worden. Voor het invoeren van niet beschermde planten voor particulier gebruik is geen vergunning nodig (wel een exportvergunning). Houtachtige planten worden wegens fytosanitaire bepalingen nooit toegelaten, ook al is het voor particulier gebruik. Voor de invoer van planten als handelszending is wel een vergunning vereist. Dit is noodzakelijk om toe te zien op de gezondheidseisen, zoals het vrijwaren van ziekten en ongedierte van planten die ingevoerd worden. De planten die met een vlucht uit Suriname Nederland binnenkomen staan al geregistreerd met een code bij de Nederlandse douane voordat de vlucht aankomt, zodat bekend is wat de lading van het vliegtuig is. Wanneer bij controle het niet duidelijk is of het een uitheemse bedreigde plantensoort betreft, wordt de Algemene Inspectie Dienst (AID) ingeschakeld die bij determinatieproblemen een plantenexpert via de Stichting Nederlandse Plantentuinen raadpleegt. De plantenzendingen moeten bij invoer voor de belasting voorzien zijn van informatie over de herkomst van de planten (uit het wild of gecultiveerd) en de hoedanigheid (vers, gedroogd, verwerkt in een product). De verse groenten worden vervoerd naar Den Haag, Utrecht, Rotterdam en Amsterdam om verkocht te worden op markten en in winkels.

Zolang de vraag naar medicinale planten uit Suriname aan blijft, draagt export van deze planten naar Nederland bij tot het verwerven van inkomsten uit het natuurlijk bos. De

vraag is echter of dit geschied zonder dat schade aan het bos ontstaat of het bos gekapt wordt. Uit de CITES-lijsten voor Suriname blijkt dat de planten die door de eigenaar van PNGVO geïmporteerd worden niet met uitsterven worden bedreigd. Toch zijn de meeste planten die in PNGVO verhandeld worden, net zoals de meeste medicinale planten die wereldwijd verhandeld worden, uit het wild afkomstig. Tot op heden worden weinig medicinale planten gecultiveerd om de volgende redenen: 1) sommige planten zijn moeilijk te cultiveren, 2) de plant is slechts in kleine hoeveelheden nodig, 3) gedacht wordt dat de kwaliteit van wild materiaal beter is dan van gecultiveerd materiaal en 4) omdat planten in het wild verzamelen relatief minder kosten met zich mee brengt dan cultivatie. De laatste jaren blijkt toch dat meer aandacht gekomen is voor het cultiveren van planten omdat men inziet dat wildpluk op grote schaal niet duurzaam is en het cultiveren efficiënter blijkt te werken dan wildpluk (Lange, 1998).

Wanneer de informatie over het gebruik van medicinale planten in PNGVO vergeleken wordt met informatie bekend in de literatuur, blijkt dat van de 14 van de 26 gekochte planten overeenkomsten vertonen. Voor 9 planten geldt dat deze in PNGVO voor andere doeleinden worden gebruikt dan in de literatuur is teruggevonden. Wegens gebrek aan fertiel materiaal konden 3 planten niet op soort gedetermineerd worden, waardoor geen vergelijking met de literatuur kon worden gemaakt. Voor het medicinale gebruik van de 14 planten die overeenkomsten vertonen met informatie uit de literatuur, geldt dat dit slechts om een aantal toepassingen gaat. De meeste medicinale gebruiken van deze 14 planten waren namelijk helemaal niet bekend in de gebruikte literatuur. De gebruikte literatuur verschaft de meeste kennis over het gebruik van medicinale planten door de Javanen, Creolen en Hindoestanen.

5.3 Winti en het gebruik van medicinale planten

In Nederland wordt het begrip 'Winti' vaak gebruikt als verzamelnaam voor de Afro-Surinaamse godsdienst. Het Surinaamse woord 'Winti' betekent wind, bezetenheid of geest. Volgens Wooding (1972) is de Afro-Surinaamse religie een godsdienst waarin 'het geloof in gepersonificeerde bovennatuurlijke wezens centraal staat. Deze wezens kunnen een mens in bezit nemen en het bewustzijn uitschakelen, waarna zij verleden, heden en toekomst kunnen openbaren en ziekten van bovennatuurlijke aard kunnen genezen (van den Geest, 1984). Stephen (1995) beschrijft 'Winti' als een sociaal-religieuze cultuur van Afro-Surinaamse oorsprong, die als levensbeschouwing de mens van geboorte tot de dood en zelfs daarna, toevlucht en bijstand biedt. De menselijke geest, die een belangrijke rol vervult in deze godsdienst, wordt scherp gescheiden van de goden. Het godsdienstige leven heeft meer kenmerken dan allerlei vormen van inbezitneming door bovennatuurlijke wezens (winti's) zoals: rites, offers, taboes, religieuze baden, magische middelen en geneeswijzen met bovennatuurlijke stoffen (van den Geest, 1984). De belangrijkste kenmerken van Winti zijn een sterke binding met voorouders en de oriëntatie op de natuur. Bij Winti-rituelen staat het scheppen en het behouden van een harmonisch evenwicht tussen de mens en de zichtbare en onzichtbare krachten van de natuur centraal.

Uit dit onderzoek blijkt dat in Winti veel medicinale planten worden gebruikt. Van de 26 uitgewerkte medicinale planten wordt meer dan de helft in deze religie toegepast. De planten worden vaak verwerkt in kruidenbaden, maar dit hoeft niet altijd onder Winti te vallen. Veel planten die verkocht worden in PNGVO worden behalve voor medicinale

toepassingen ook in Winti gebruikt. De Winti religie blijkt dus nog steeds diep geworteld te zijn in de belevingswereld van de Surinamers die in Nederland zijn komen wonen.

Het blijkt dat een gedeelte van de Surinaamse bevolking in Nederland om verschillende redenen eerder naar deze winkel gaat voor advies dan naar een dokter. Dit kan zijn om schaamte, taalproblemen, of vanwege meer geloof in de traditionele geneeswijzen dan in de moderne geneeswijzen. Daarnaast komen klanten voor advies naar PNGVO wanneer de moderne geneeskunde geen oplossing kan bieden voor de aanhoudende kwaal en de klant het vermoeden heeft de ziekte met medicinale planten en Winti wel te kunnen verhelpen.

Veel planten die in PNGVO gebruikt worden, zijn echter niet wetenschappelijk onderzocht op werkzame stoffen. De geneeskrachtige werking van Winti rituelen is ook niet medisch wetenschappelijk onderzocht. Dit heeft als gevolg dat de traditionele geneeswijze zoals deze wordt uitgeoefend in PNGVO, niet altijd serieus genomen wordt door de Nederlandse autoriteiten. De geneeskrachtige eigenschappen van een plant zijn vaak nauw verbonden met de Winti religie, de magie en de rituelen die er mee samengaan. Een religieus placebo effect is dan ook niet uit te sluiten. Tot op heden wordt deze traditionele geneeswijze door onbegrip en door gebrek aan wetenschappelijk onderzoek vaak afgedaan als kwakzalverij. Slechts enkele planten zijn erkend om hun werkzaamheid en worden toegepast in de homeopathie en phytotherapie. Desalniettemin bedienen de planten en medische dienstverlening van PNGVO een belangrijk deel van de zorgvraag van Surinamers in Amsterdam en blijkt dat medicinale planten uit Suriname een belangrijk exportproduct zijn waar tot op heden niets over bekend was.

Naast het vastleggen van kennis over medicinale planten door de Surinamers zelf worden er zowel in Nederland als in Suriname worden regelmatig symposia georganiseerd om bijvoorbeeld de Winti problematiek in de gezondheidszorg meer onder de aandacht te brengen. Uit een symposium dat werd gehouden in 2001 voor psychologen en psychiaters werkzaam in de gezondheidszorg in Amsterdam is een verdrag voortgekomen tussen Suriname en Nederland om meer samen te werken. In 2002 werd een symposium georganiseerd door CARAPA (Caribbean Association of Researchers and Herbal Practitioners) over de integratie van traditionele geneeswijze in de moderne geneeswijze in Suriname. Hoewel deze twee geneeswijzen naast elkaar worden toegepast in Suriname verloopt de integratie van de traditionele geneeswijze in de moderne geneeswijze langzaam vergeleken andere landen in het Caribische gebied. Uit deze initiatieven blijkt echter wel dat er grote belangstelling is voor de Surinaamse traditionele geneeswijze in Suriname en in Nederland.